

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті на основі власного науково-педагогічного досвіду автором розглядається проблема підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників. Особливу увагу автор приділяє функціонально-структурній моделі та технології підготовки майбутнього вчителя біології.

Гострота сучасних проблем взаємодії суспільства та природи поставила низку нових завдань, які потребують особливого підходу як з боку освіти, так і з боку держави, що покликані підготувати молоде покоління до подолання наслідків негативних впливів на природу, дбайливого ставлення до неї, адаптації до екологічних умов сьогодення. Слід зазначити, що, не дивлячись на підвищену актуальність проблеми, вона сьогодні не посідає належного місця у загальній системі освіти і на даний момент перебуває у незадовільному стані [1]. Тому головною метою діяльності вищих навчальних закладів є підготовка освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, а також формування системи гуманістичних цінностей, де цінність природи і суспільства визначаються як провідні (Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України "Про вищу освіту", Державна програма "Вчитель", Концепція педагогічної освіти, Концепція екологічної освіти України).

Метою статті, яка є частиною нашого дослідження є розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити функціонально-структурну модель підготовки майбутнього вчителя біології.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці, що розкривають основні положення теорії особистості та суб'єктного підходу (Б. Анан'єв, І. Бех, Л. Виготський, О. Леонтьєв, В. Петровський, С. Рубінштейн та ін.); психологічні основи професійної діяльності (Н. Кузьміна, О. Мамешина, В. Сластьонін та ін.); психолого-педагогічні основи професійної підготовки вчителів у системі вищої освіти (О. Абдулліна, О. Антонова, С. Вітвицька, В. Гриньова, О. Дубасенюк, М. Дьяченко, І. Зязюн, Л. Кандилович, В. Моляко, Л. Хомич та ін.); концептуальні положення теорії екологічної освіти (А. Захлебний, І. Зверев, О. Плахотнік, І. Суравегіна та ін.); тенденції розвитку екологічної освіти та виховання у сучасних умовах (О. Васюта, М. Дробноход, Л. Лук'янова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко, М. Швед та ін.); психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх учителів біології (Г. Білецька, О. Богданова, Е. Флешар, О. Ярошенко та ін.).

Система навчального процесу, яка створює сучасну модель навчання, – це цілісна множина сукупності її основних складових. "Модель ... у логіці й методології науки – аналог (схема, структура, знакова система) певного фрагмента природної або соціальної дійсності, продукту людської культури, концептуально-теоретичного утворення й тому подібного – оригіналу моделі" [2].

"Дидактичне моделювання – це система дій, яка забезпечує адекватне засвоєння (розуміння) модельованих властивостей, зв'язків і відношень пізнаваного перетворюваного об'єкта (природного чи соціокультурного)" [2].

Об'єктами дидактичного моделювання виступають природні та штучні системи, а суб'єктом – сама людська свідомість. І. Зязюн і Г. Сагач визначають такі вимоги до сучасної дидактичної моделі: "вона має бути об'єктивною (відображати суще); суб'єктивною (відображати об'єкт з урахуванням тезаурусу реципієнта); нормативною (відображати бажане); інтерактивною (передбачати діалог зі студентом); адаптивною (приспосуватись до індивідуальних особливостей людини, передусім до різновидів її досвіду)", відкритою (передбачати проективно-технологічну нормотворчість діяльності реципієнта) [2].

Нами розроблена функціонально-структурну модель підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників, яка розкриває особливості структури (з яких елементів та етапів складається процес підготовки), послідовність, зв'язок цих елементів і в цілому особливості конструювання змісту даної підготовки (рис. 1). Функціональні компоненти підготовки майбутнього вчителя біології визначено на основі вивчення професіограми вчителя, державних стандартів, наукових досліджень О. Абдулліної, Б. Андрієвського, В. Бондаря, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, І. Зязюна, О. Мороза, Н. Ничкало, І. Підласого, В. Сластьоніна та ін.

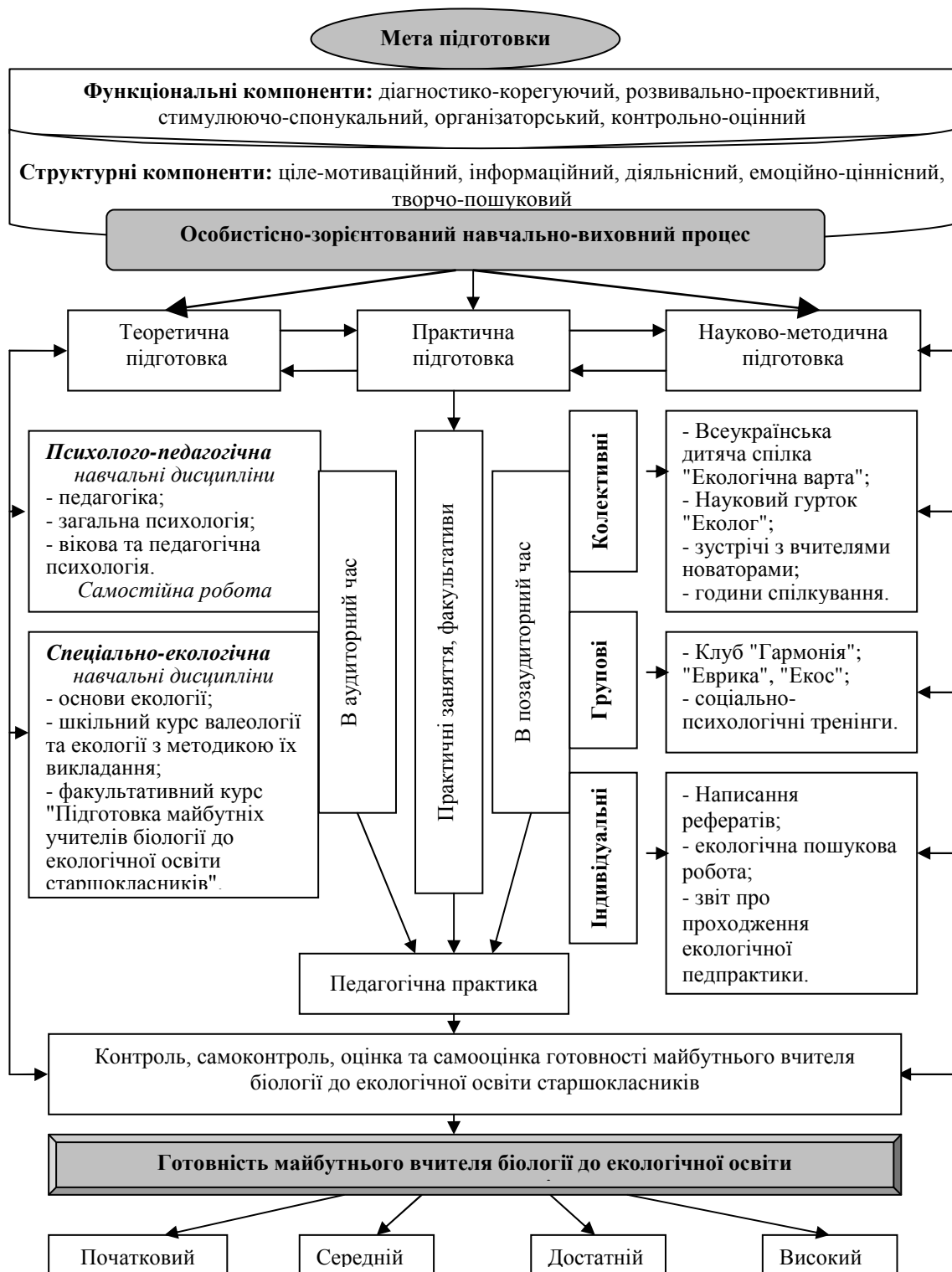

Рис. 1.
Функціонально-структурна модель підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників.

Реалізація цих функцій відбувається у процесі професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників і залежить від рівня розвитку таких структурних компонентів, як: *ціле-мотиваційний* (орієнтація на роль та місце екологічної освіти у школі; усвідомлення значущості основних

мотивів формування екологічної культури); *інформаційний* (набуття належного рівня власне екологічних, психолого-педагогічних, соціально-екологічних та методичних знань); *діяльнісний* (набуття гностичних, мотиваційних, конструктивних, проектувальних, комунікативних, організаторських та оцінних умінь, необхідних для успішного формування екологічної культури старшокласників); *емоційно-ціннісний* (формування соціальних, педагогічних, моральних, екологічних та "я-цінностей"); *творчо-пошуковий* (формування показників, які сприяють розвитку самоаналізу і самооцінки своєї професійно-педагогічної діяльності та здатності до самовдосконалення).

Нами доведено, що в процесі реалізації функціональних та структурних компонентів розробленої моделі формується готовність майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників.

Зазначимо, що впровадження функціонально-структурної моделі підготовки студентів природничих факультетів до екологічної освіти старшокласників передбачає врахування психологічних особливостей тієї вікової групи молоді, з якою майбутній учитель має організувати продуктивну взаємодію, введення нових екологічно спрямованих навчальних дисциплін, технологій освітньої підготовки. Юнацький вік у педагогічній і психологічній літературі визначається як вік інтелектуальної та громадянської зрілості. У цей період відбувається формування ціннісних орієнтацій і цілісної системи світоглядних поглядів на світ і своє місце у ньому. З цього випливає, що підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників є актуальною проблемою у діяльності вищих навчальних закладів і потребує нових підходів до оптимального

розв'язання. Екологічна освіта старшокласників може слугувати потужним важелем повороту людства від руйнівного споживацького способу життєдіяльності до конструктивного і бережливо-відновлювального.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження дав змогу зробити висновок про те, що традиційна система підготовки майбутнього вчителя біології в Україні недостатньо спрямована на організацію особистісно-зорієнтованого підходу. Про це свідчить невисокий рівень сформованості ціле-мотиваційної, інформаційної, діяльної, емоційно-ціннісної та творчо-пошукової сфер у вчителів біології старшої школи, відсутність систематичного використання активних методів навчально-пізнавальної діяльності старшокласників та низький рівень науково-методичного забезпечення процесу екологічної освіти учнів. Необхідною стала розробка перспективної особистісно-зорієнтованої технології підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників.

За розробленою технологією формувальний етап нашого дослідження передбачав реалізацію цільового, змістово-інформаційного, процесуального та контрольно-оцінного компонентів навчальної діяльності.

Реалізація цільового компоненту спрямовувалася на виявлення і розуміння оцінки респондентами цілей і завдань педагогічної діяльності, усвідомлення ними значущості знань, умінь, навичок у сфері екологічної освіти, наявності психологічної установки на професійно-педагогічне вдосконалення.

Змістово-інформаційний компонент передбачав володіння змістом навчального матеріалу і його поступову структуризацію, узгодження з дидактичною метою екологічної освіти України.

Реалізація в ході формувального етапу експерименту процесуального компонента навчальної діяльності передбачала організацію навчання, комплексне планування навчально-виховних завдань, обґрунтований відбір методів, форм і засобів його організації, дидактичну систему викладача, спрямовану на більш ефективне досягнення розроблених цілей підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників.

Контрольно-оцінний компонент вміщував систему контролю і самоконтролю, оцінку та самооцінку, корекцію та самокорекцію готовності студентів-біологів до екологічної діяльності у старшій школі.

Результати експериментального дослідження засвідчують, що розроблена комплексна цільова програма забезпечила статистично значущі кількісні та якісні зміни в основних структурних компонентах підготовки майбутніх учителів біології до екологічної освіти старшокласників, що виявилось у позитивній динаміці загальних рівнів готовності студентів (див. рис. 2).

Одержані результати показали, що за період проведення формувального етапу експерименту в експериментальних групах, на відміну від контрольних, зменшилась кількість студентів з початковим рівнем готовності (з 51 % до 11 %), водночас зросла кількість студентів зі середнім (з 32 % до 19 %), достатнім (з 14 % до 32 %) і високим (з 3 % до 37 %) рівнями.

Окрім кількісних показників, завершальний період формувального етапу експерименту позначився помітним зростанням ряду якісних показників, як-от: збільшилася потреба цілісного збагачення знань про навколишнє середовище під час занять на природі (0,73 в кінці експерименту проти 0,51 на початку); підвищився рівень власне екологічних (0,74 проти 0,54) та методичних (0,74 проти 0,52) знань; найбільш суттєвого зростання рівня сформованості набули мотиваційні (0,75 проти 0,56) вміння; збільшився рівень соціальних (0,75 проти 0,52), екологічних (0,74 проти 0,53) цінностей; зросла потреба у творчій діяльності (0,74 проти 0,58).

Результати, одержані після завершення формувального етапу експерименту, свідчать про ефективність упровадження функціонально-структурної моделі та технології підготовки майбутніх учителів біології до екологічної освіти старшокласників.

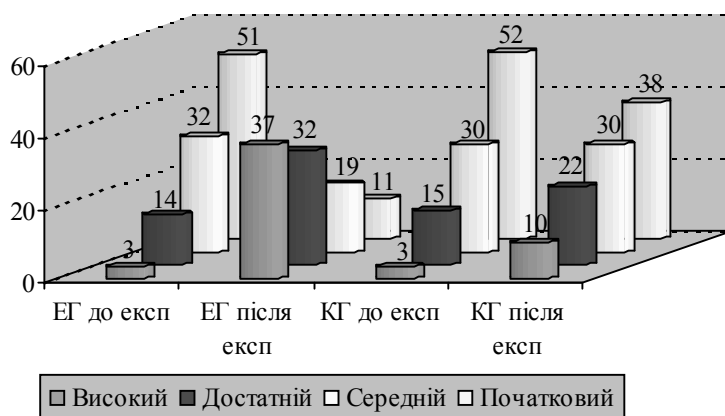

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників на початку та в кінці експерименту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лук'янова Л.Б. Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти: Монографія. – К.: Міленіум, 2006. – 252 с.

2. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посіб. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – С. 67.

Матеріал надійшов до редакції 17.11. 2007 р.

Танская В.В. Профессионально-педагогическая подготовка будущего учителя биологии к экологическому образованию старшеклассников.

В статье на основании собственного научно-педагогического опыта рассматривается проблема подготовки будущего учителя биологии к экологическому образованию старшеклассников. Особое внимание уделяется функционально-структурной модели и технологии.

Tanska V.V. Professionally-Pedagogical Preparation of the Future Biology Teacher for the Ecological Education of Senior Students.

In the article on the basis of the personal scientific and pedagogical experience the author considers the problem of the future biology teacher preparation for the ecological education of senior students. The author pays special attention to the functionally-structural model and technology.